

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

Мудра дівчина

Було собі два брати — один убогий⁸³, а другий багатий. От багатий колись ізласкавився над бідним, що не має той ні ложки молока дітям, та й дав йому ді-йну⁸⁴ корову, каже:

— Потроху відробиш мені за неї.

Ну, бідний брат відробляв потроху, а далі тому багачеві шкода стало корови, він і каже вбогому братові:

— Віддай мені корову назад!

Той каже:

— Брате! Я ж тобі за неї відробив!

— Що ти там відробив, — як кіт наплакав тієї роботи було, а то таки корова! Віддай!

Бідному жалко стало своєї праці, не схотів віддавати. Пішли вони позиватися⁸⁵ до пана.

Прийшли до пана. А панові, мабуть, не схотілося роздумувати, хто з них правий, а хто ні, — то він і каже їм:

— Хто відгадає мою загадку, того й корова буде.

— Кажіть, пане!

⁸³ Якій живе в нестатках, злиднях; бідний.

⁸⁴ Яка дає молоко, доїться.

⁸⁵ Мати з ким-небудь судову справу.

— Слушайте: що є в світі ситніш, прудкіш, миліш над усе? Завтра прийдете, скажете.

Пішли брати. Багач іде додому та й думає собі:

— От дурниця, а не загадка! Що ж є ситніш над панські кабани, прудкіш над панські хорти⁸⁶, а миліш над гроші? Ге, моя корова буде!

Бідний прийшов додому, думав, думав та й зажурився. А в нього була дочка Маруся. Вона й питається:

— Чого ви, тату, зажурилися? Що пан казав?

— Та тут, дочко, таку пан загадку загадав, що я й не надумаю, що воно й є.

— А яка ж загадка, тату? — Маруся питає.

— Та така: що є в світі ситніш, прудкіш, миліш над усе?

— Е, тату, ситніш над усе — земля-мати, бо вона всіх годує й напуває; прудкіш над усе — думка, бо думкою враз куди хоч перелетиш; а миліш над усе — сон, бо хоч як добре та мило чоловікові, а все покидає, щоб заснути.

— Чи ба? — каже батько. — Адже й справді так! Так же я й панові казатиму.

Другого дня приходять обидва брати до пана. От пан їх і питає:

— Ану, відгадали?

— Відгадали, пане, — кажуть обидва.

От багатий зараз виступає, щоб собі попереду поспішитись, та й каже:

— Ситніш, пане, над усе — ваші кабани, а прудкіш над усе — ваші хорти, а миліш над усе — гроші!

⁸⁶ Мисливські собаки.

СТРІЛЕЦЬКІ ПІСНІ

С. Чернецький, Г. Труха

Ой у лузі червона калина похилилася

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Марширують наші добровольці у кривавий стан³⁹⁴
Визволяти наших українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Гей, у полі ярої³⁹⁵ пшенички золотистий лан,
Розпочали стрільці українські з москалями тан.
А ми тую ярую пшеничку ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
То прославить по всій Україні січових стрільців!
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

³⁹⁴ Місце тимчасового розташування; стоянка, табір.

³⁹⁵ Та, яка дає урожай в рік посіву; однорічна.

Л. Лепкий

Гей, видно село

Гей, видно село, широке село під горою.
Гей, там ідуть стрільці, січовії стрільці до бою.
Іде, іде військо крізь широке поле,
Хлопці ж бо то, хлопці, як соколи!

Приспів

Ха-ха, ха-ха,
Ха-ха, ха-ха, ха-ха, гей!
Дівчино, рибчино, чорнобривко моя,
Вийди, вийди, подивися
Чимскоріше до вікна,
Хлопці ж бо то, хлопці, як соколи!

Гей, видно село, широке село під горою.
Гей, там ідуть наші січовії стрільці до бою.
Попереду славні старші отамани,
Хто охоту³⁹⁶ має, най іде із нами!

Приспів

Гей, видно село, широке село під горою,
Гей, там ідуть наші січовії стрільці до бою.
А хто піде з нами, буде славу мати,
Йдем за Україну воювати!

³⁹⁶ Тут: бажання, прагнення або схильність до чого-небудь.

КАЛЕНДАРНО- ОБРЯДОВА ПОЕЗІЯ

ПІСНІ ЗИМОВОГО ЦИКЛУ

Ой хто, хто Миколая⁴¹⁴ любить

Ой хто, хто Миколая любить,
Ой хто, хто Миколаю служить,—
Тому, святий Миколай,
На всякий час помагай, Миколаю!
(Останні два рядки двічі.)

Ой хто, хто к йому прибуває,
На поміч собі призиває,
Ой, хто, хто живе в його дворі,—
Миколай на землі й на морі
Сохраняє од напасти — Святий Миколай!
(Останні два рядки двічі.)

Ой глянь, глянь на Україну рідну,
Ой глянь, глянь, на змучену, бідну.
Ми тебе, всі люди, молим:
Проси в Бога ти їй долі, Миколаю!
(Останні два рядки двічі.)

⁴¹⁴ Релігійне свято.

Засівна

Сію, сію, посіваю,
З Новим роком вас вітаю!
Щоб родило на землі,
Щоб був хліб на столі.
Щоб водилися пернаті⁴¹⁵
І без чубка, і чубаті.
Щоб не знали ви біди,
Нехай прийдуть гаразди⁴¹⁶.
Щоб капуста головчата,
А петрушка корінчата,
Часник — як бик,
Цибуля — як зозуля,
Пшениця — як рукавиця.
Щоб була з дітей утіха,
А грошей — півтора міха⁴¹⁷.
Щоб ви міряли гроші мискою,
А дітей — колискою.
Щоб у кожній кутині⁴¹⁸
Було по дитині.
Хай дасть нивка по сто кіп⁴¹⁹,
По сто тисяч один сніп.

⁴¹⁵ Вкриті пір'ям; птахи.

⁴¹⁶ Щастя, благополуччя (діал.).

⁴¹⁷ Те саме, що мішок.

⁴¹⁸ Тут: куток.

⁴¹⁹ Стіжок із 60 снопів, складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху.

АФОРИСТИЧНІ ЖАНРИ

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Пори року

Зима

Синиця пищить — зиму віщить.

Багато снігу — багато хліба.

Зима з снігами — літо з хлібами.

Січень без снігу — літо без хліба.

Хвали січень сніговий, травень дощовий, а серпень на хліб рясний.

Був уночі іній — вдень сніг не випаде.

Вітер добрий при стозі, а злий при морозі.

Вітер у січні зі сходу несе добру погоду.

Грім узимку — на сильні морози, блискавка — на бурю.

До завірюхи⁵⁴² треба кожуха.

Січень січе та морозить, а газда⁵⁴³ з лісу дрова возить.

Зима засніжена — літо дощове.

Взимку сонце крізь плач сміється.

Зимове сонце, як мачушине серце: світить, а не гріє.

Зимою деньок, як комарів носок.

⁵⁴² Сильний вітер зі снігом; метелиця, хуртовина.

⁵⁴³ Господар.

Кільця довкола місяця — на сніг.

Місяць лютий питає чи взутий.

Як приходять сніг з дощем, то йдуть до шевця з плачем.

Як сніг упаде, то пастух пропаде, а як розтане, пастух устане.

Якщо взимку сухо і холодно, влітку сухо і спекотно.

Зима багата снігами, а літо — снопами.

Не дивися, що на Різдво метелиця.

Лютневі прикмети — метелиці та замети.

Лютневий сніг весною пахне.

Скільки сніг не лежатиме, а розтавати буде.

Весна

Весна — наші батько й мати.

Весна кличе в поле.

Весна красна⁵⁴⁴ квітками, а осінь — пирогами.

Весна ледачого не любить.

Весняний день рік годує.

Березень у зими кожуха купив, а на третій день продав.

Мартове тепло, як мачушине добро.

Март з водою — квітень з травою.

У березні день з ніччю зустрічається.

Високо і швидко плывуть у небі хмари — на гарну погоду.

Грак⁵⁴⁵ прилетів — через місяць зійде сніг.

⁵⁴⁴ Гарна.

⁵⁴⁵ Гайворон, перелітний птах родини воронових з блискучим чорним пір'ям.